

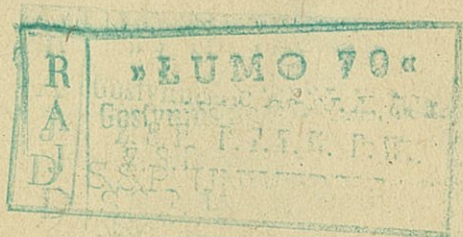
K O Ł O P T T K N R 1

POLITECHNIKA WARSZAWSKA
KOŁO P.T.T.K. Nr 1
Warszawa, Pl. Jedności Robotniczej 1
tel. 21-00-7 wewn. 681
Oddział Międzyuczelniany

INFORMATOR KRAJOZNAWCZY ~~§~~
RAJDU JESIENNEGO
W
Gostynińskim
23-25 październik

ARCHIWUM KOTA

85-c.



POLITECHNIKA WARSZAWSKA
KOŁO P.T.T.K. Nr 1
Warszawa, Pl. Jedności Robotniczej 1
tel. 21-00-7 wewn. 681
Oddział Międzyuczelniany

Koleżanki i Koledzy!!!

Drukując informator chcieliśmy ułatwić Wam zdobycie minimum informacji o terenie, w którym się znajdujecie. Wiemy, że jest on niedoskonały. Dlatego będziemy Wam wdzięczni, jeżeli swoje uwagi lub jakieś ciekawostki z trasy zanotujesz i prześlesz na adres: Koło PTTK nr 1 przy Politechnice Warszawskiej, Warszawa, Pl. Jedności Robotniczej 1 lub złożysz na ręce obsługi. Informacje mogą dotyczyć historii, ośrodków zachowania kultury ludowej itp. Następny informator postaramy się opracować lepiej.

ORGANIZATORZY RAJDU

T e r e n r a j d u

Teren naszego rajdu znajduje się na północnym Mazowszu, z którym w ciągu wieków dzielił wszystkie dole i niedole. Po zjednoczeniu Polski przez Łokietka, Mazowsze pozostało oddzielnym państwem, czy jak wtedy mówiono księstwem. Ta separacja, aż do roku 1526, jest do dziś widoczna. Mazowsze było zawsze wyjątkowo konserwatywne, nieprzychylnie ustosunkowane do wszelkiego rodzaju nowinek architektonicznych. Stąd np. na Mazowszu mamy jeszcze gotyk, kiedy w Polsce zaczyna się barok, nie mówiąc o renesansie. Ta przewaga architektury gotyckiej jest do dziś widoczna. Granica północna Mazowsza to było, kiedyś wiecz- nie pionąca, pogranicze z Prusami, Galindami i Jadźwingami a później z Krzyżakami. W celu obrony granicy osadzano ludzi wolnych w lasach, tworząc coś w rodzaju "wiosek wojskowych" z ludzi, którzy mieli pilnować granicy. Wioski te istnieją do dzisiaj - są to zaścianki zamieszkałe przez drobną szaraczkową szlachtę, do dziś odcinającą się od włościan i do dziś dumną ze swojego herbu i pochodzenia. Mazowsze ilością szlachty biło resztę Polski na głowę. Wyróżniało się też brakiem rodzin magnackich /poza Radziejowskimi i Krasińskimi/. Z trzech województw na jakie dzieliło się kiedyś Mazowsze nas interesuje woj. płockie, a dokładniej tworząca je razem z tzw. Ziemią Zawkrzeńską, Ziemia Płocka, która z kolei dzieliła się na pięć powiatów.

Jeśli chodzi o środowisko geograficzne interesującego nas terenu to od 5 klasy wiemy, że jest to Nizina Mazowiecka. Dwie jej części związane na rajdzie: Wysoczyznę Płocką i część Kotliny Warszawskiej zwaną /wg niektórych geografów niezbyt słusznie/ Pojezierzem Gostynińskim. Wysoczyzna Płocka wyraźnie wznosi się nad pradoliną Wisły, jej krawędź jest piękna widokowo, jest to jednak równina pokryta utworami polodowcowymi /morena dema i gdzieniegdzie wały moren ozołowych/. Od północy ogranicza

ją Skrwa, mało znana a pięknie wijąca się rzeka - zresztą granica nie tylko geograficzna ale i historyczna co widać do dziś po leżących nad nią grodziskach mających to do siebie, że prawie z każdego z nich widać kominy słynnej Petrochemii w Płocku - największego na tym terenie zakładu przemysłowego. O jeziorach, lasach i bagnach Pojezierza Gostyńskiego powiemy sobie przy opisie tras, wspomniemy tu tylko, że mamy tu jedyne na Mazowszu zespół jezior, z których największe jest jezioro Zdworskie /pow. ok. 353 ha, 3,5 km dł. i ponad 5 m głębokości/.

Opis miejscowości na trasach rajdu

PŁOCK

Jest to po Warszawie największe i najciekawsze miasto Mazowsza. Poświęcono mu już masę publikacji, zaś uczestnicy rajdu będą oprowadzani przez naszych przewodników. Tutaj więc umieścimy tylko kilka problemów, na które pragniemy zwrócić Waszą uwagę.

W historii miasta zwraca uwagę fakt, że za Hermana i Krzywoustego, Płock jako siedziba władzy był faktyczną, choć może nie formalną stolicą Polski. Drugim najważniejszym momentem w dziejach stolicy historycznej Ziemi Płockiej jest budowa słynnej Petrochemii. To zauważy każdy kto znał tenien senny Płock, miasto uczniów i emerytów.

Z obiektów godnych uwagi rzuca się w oczy zespół zabytkowy Wzgórze Tumskie, składający się z katedry, Muzeum Diecezjalnego, dawnego opactwa benedyktyńskiego z wieżami: szlachecką i zegarową. Widzimy tu pozostałości architektury romańskiej ale także gotyk, renesans i barok. Dla tego zespółu występowało o umieszczenie go w tzw. "zerowej" /międzynarodowej/ klasie zabytków architektury co zrównałoby go z takimi obiektami jak Wawel czy warszawskie Łazienki. Widok Wzgórze Tumskiego

przypomina inne zabytkowe miasta nadwiślańskie, równie malowniczo położone jak Włocławek czy Sandomierz.

Cała masa zabytków Płocka trudna jest tu nawet do wymienienia. Pochodzą one z wszystkich możliwych okresów. Z nowszych zwracają uwagę: klasycystyczna architektura pl. Nowotki /d. Stary Rynek/ i pl. Narutowicza /d. Rynek Kanoniczny/ oraz neogotycka katedra Moniawitów - ta ostatnia robi duże wrażenie i jest jednym z lepszych przykładów neogotyku w Polsce/.

Martyrologię mieszkańców Płocka widać po dużej ilości miejsc pamięci narodowej, a zwłaszcza rzuca się w oczy pomnik na Pl. 13 Straconych.

Przemysł Płocka to nie tylko Mazowieckie Zakłady Rafineryjne i Petrochemiczne ale także Stocznia Rieczna i Stocznia Remontowa, Fabryka Maszyn Żniwnych i szereg innych, Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych ostatnio przebudowało w Warszawie Most Poniatowskiego.

Płock ma szereg innych rzeczy godnych "zaliczenia". Nie będziemy już ich wymieniali - zobaczycie je sami zwiedzając miasto.

T R A S A I

Gostynin - Magodów - Jezioro Lucień - Stare Budy - Wola Łącka -
Zbęczków - Łąck - Nowe Rumunki - Płock

GOSTYNIN

Miasto powiatowe, ok. 11 000 mieszkańców. Gostynin leży nad Skrwą lewobrzeżną, u podnóża krawędzi **Wysochy** Kujawskiej. Pierwotny gród założony został na lewym brzegu rzeki w dogodnym miejscu otoczonym

bagnami, jeziorami i lasami. Jeszcze w lustracji z 1566 r. pisano: "Jest ku Gostyninu puszcza wielka, zwierza różnego pełna". W XIII stuleciu istniał tu zamek - siedziba kasztelana książąt mazowieckich. Za zamkiem, po drugiej stronie Skrzywy, powstało podgrodzie targowe, rozwijające się coraz to pomyślniej, zwłaszcza że krzyżowały się tu szlaki handlowe: jeden łączący Toruń ze Lwowem /przez Łowicz, Radom/ i drugi biegnący ze Śląska przez Łęczycę, Kutno do Płocka i dalej na pn. Świadcstwem odwiecznych kontaktów handlowych /nawet z odległym Rzymem/ jest odkryty w Gostyninie skarb 83 denarów rzymskich /m.in. cesarzy Wespazjana i Trajana/. W 2 poł. XIII w. obce wojska zapuszczają się aż po Gostynin. W 1283 r. gród opanowały wojska króla czeskiego Konrada II. W tym samym roku Gostynin okupują także hordy litewskie. Podgrodzie gostynińskie w 1382 r. otrzymało prawa miejskie z rąk księcia mazowieckiego Ziemowita IV.

W 1462 r. po wygaśnięciu linii książąt mazowieckich władających na tych terenach, ziemia gostynińska wcielona została do Korony. Gostynin stał się siedzibą powiatu w woj. rawskim. Król Kazimierz Jagiellończyk goszczący wówczas na zamku gostynińskim odebrał od mieszkańców przysięgę na wierność i rozszerzył nadane uprzednio przywileje. Zygmunt I Stary w 1520 r. nadał miastu prawo użytkowania okolicznych lasów i gajów. Za czasów panowania tego króla kanclerz koronny Krzysztof Szyszkowski przebudował i umocnił zamek. Z ówczesnych lustracji dowiadujemy się, że posiadał on 2 baszty i 36 izb, a wjazd do zamku następował poprzez most opuszczony na łańcuchach. W 1611 r. w zamku osadzony został, wzięty uprzednio do niewoli, car Wasyl Szuski wraz z braćmi Dymitreu i Iwanem. W 1564 r. Gostynin posiadał 256 domów i 187 rzemieślników. Wojny szwedzkie nie oszczędziły miasta i po nich Gostynin nie mógł się już podnieść z upadku /w 1660 r. zaledwie 20 domów/.

W 1824 r. rząd Królestwa Polskiego, w celu podniesienia dobrobytu miasta, sprowadził z Niemiec ponad 100 sukienników i urządził ośrodek wyrobu sukna /folusz, postrzygalnię i farbiarnię/. W 1840 r. dawną kaplicę zamkową oraz przylegające do baszty pomieszczenie przebudowano na kościół istniejący do dziś /obok zachowane fragmenty fos zamkowych/. W 1906 r. powstała w Gostyninie silna komórka SDKPiL prowadząca działalność agitacyjną zwłaszcza w okolicznych wioskach i wśród garnizonu wojsk carskich. Poważnie wpłynęło na rozwój miasta uzyskanie w 1925 r. połączenia kolejowego z Kutnem i Płockiem. W 1939 r. Gostynin liczył już ponad 12000 mieszkańców, tj. dwa razy więcej niż w końcu XIX w.

Miasto uległo częściowemu zniszczeniu w czasie minionej wojny. Przy ul. Buozka 11, na placu po b. bóżnicy tablica pamiątkowa na miejscu, gdzie 15.VI.1941 r. rozstrzelano 10 działaczy robotniczych - mieszkańców Gostynina i okolic - w odwet za wykonanie wyroku śmierci na konfidencie Gestapo.

W miejscu, gdzie 4.XI.1944 r. przez grupę partyzantów polskich i radzieckich z lasów duninowskich wysadzony został budynek niemieckiego urzędu pracy tzw. Arbeitsamt /ul. Bieruta 22/ z dokumentami ludzi, którzy mieli być wywiezieni na przymusowe roboty w głąb Niemiec, wystawiono w 1966 r. pamiątkową tablicę. Miasto wyzwolone 18.I.1945 r.

Nowy okres rozwoju miasta nastąpił po 1945 r. Wybudowane zostały dwa zakłady przemysłu kluczowego: nowoczesne Zakłady Sprzętu Instalacyjnego oraz Przedsiębiorstwo Produkcji Pomocniczej Budownictwa. Pierwsze specjalizują się w produkcji dławików do opraw lamp jarzeniowych i rtęciowych. Systematycznie rozbudowywane Zakłady Przemysłu Terenowego produkują m.in. meble. Ponadto w Gostyninie czynny jest duży zakład mleczarski.

Równoległe z rozbudową zakładów przemysłowych realizuje się budownictwo mieszkaniowe. Oddany do użytku w 1965 r. Powiatowy Dom Kultury mieści również kino panoramiczne i bibliotekę powiatową. W Gostyninie nauk udzielają 4 szkoły podstawowe i liceum ogólnokształcące oraz liceum pedagogiczne i szkoła rzemiosł budowlanych. Przewidziana jest budowa dużej zajezdni PKS na 120 jednostek taboru.

W rynku /pl. Wolności/ ozdobionym klombami i zieleńcami klasycystyczny ratusz z 1809 r. z czworoboczną wieżą z zegarem oraz pod nr 16 klasycystyczny dom z I poł. XIX w. Inny klasycystyczny budynek przy ul. Buczka 14 zbudowano w tym samym okresie.

Na lewym brzegu Skrwy, na morenowym wzgórku omentarz grzebalny. W zbiorowej mogile upamiętnionej w 1960 r. pomnikiem leży kilkudziesięciu żołnierzy armii "Poznań" i "Pomorze" poległych we wrześniu 1939 r. oraz kilkadziesiąt osób zamordowanych w okolicach Gostynina w latach okupacji.

Obok omentarza j. Kocioł $\frac{1}{4}$ ha pow., do 17 m głębokości/ malowniczo położone w zagłębieniu terenu. Otaczają je strome wzgórza porośnięte z trzech stron sosnowym lasem. W odległości kilkuset metrów na pn., za lasem leży drugie jezioro, Czarne.

Z jeziorem Kocioł wiąże się ciekawe podanie. Wśród borów o kilka staj od Gostynina stał podobno niegdyś dworzec-zamek, siedziba starosty. Pojął on za żonę młodą szlachoiankę, niezwyklej urody. Zamek starościński odwiedzał częste księżę - pan na Gostyninie. W drużynie księżęcej zwracał uwagę pewien młodzian z dalekiej przybyty krainy. Upodobał on sobie piękną starościnę. Gdy okce hordy zaczęły zagrażać okolicznym ziemiom, starosta wraz z rycerstwem wyruszył na wojnę. Po kilku tygodniach pđną wieczorową porą, przywieziono do zamku rannego woja, który okazał

się ów młodzian z drużyny książęcej. Staroscina otoczyła przybysza czułą opieką. Mijały miesiące. Na zamku zupełnie zapomniano o osobie starosty. Urządzano huczne przyjęcia, bawiono się, nie bacząc na czas nieodpowiedni. Staroscina nie kryła się już wcale ze swą grzeszną, wiarolomną miłością. Kiedyś w czasie uczt, otworzyły się raptownie drzwi, w których wśród chrzęstu zbroi, pojawił się duch starosty.

Na pd. od wzgórza zamkowego /ponad 1 km/ nad Skrwą, malowniczo położone są pagórki piaszczysto-żwirowe porośnięte lasem /m.in. Góra Dybanka/ miejsce wypoczynku mieszkańców Gostynina. Na dawnym torfowisku duże kąpielisko z plażą. Na miejscu bufet oraz wypożyczalnia sprzętu plażowego i wodnego. Możliwość urozmaiconych spacerów w górę pięknej doliny Skrwy lewobrzeżnej /na pd. zach./. Dolina Skrwy na odcinku po Sierakówek jest typowym przykładem rynny polodowcowej.

LUCIEŃ

Wieś /sklep, p-ta, Prez. GRN/. W otoczeniu parku, pałac z XVIII w., przebudowany w XIX w. - obecnie Państwowy Dom Dziecka.

JEZIORO LUCIEŃSKIE

Jezioro Lucieńskie trzecie co do wielkości wśród jezior gostynińskich. Ma ponad 3 km długości, ok. 1 km szerokości, a zajmuje powierzchnię 203 ha. Głębokość do 20 m. Z wysokiego brzegu rozciąga się piękny widok na rozległą taflę jeziora. Woda ciemnozielona z odcieniem szmaragdowym. Nad brzegiem przystań wodna LOK z wypożyczalnią kajaków, plażą i kąpieliskiem. Co roku nad jeziorem organizowane są młodzieżowe festyny ludowe.

JEZIORO BIAŁE

Największe spośród jezior gostynińskich /ponad 31 m/, a ozwarte pod względem wielkości /150 ha/. To jezioro o bezleśnych brzegach, ciągnie się w kierunku równoleżnikowym na przestrzeni 3 km, przy największej szerokości ok. 800 m. W przyszłości przewidziane jest zagospodarowanie turystyczne jego brzegów. 28.I.1863 r. w pobliżu jeziora oddział powstańcy pod dowództwem b. lekarza wojskowego armii carskiej Emeryka Syrewicza odbił jeńców-powstańców transportowanych przez Kozaków do Gostynina.

WÓLKA ŁĄCKA

Okolo 1 km na pd-zach. od wioski /dojście od szczytu na Gostynin w lewo 1 km przecinką leśną oznakowaną czerwonymi pasami na drzewach/ znajduje się miejsce pamięci narodowej z czasów okupacji hitlerowskiej. 1.XII.1939 roku Niemcy rozstrzelali tu 25 Polaków z okolic Gostynina i Płocka. Mogiłę pokryli zwalami drutu kolczastego i starannie zamaskowali. Zwłoki pomordowanych ekshumowano po wyzwoleniu i złożono na cmentarzu w Gostyninie.

ŁĄCK

/Wieś, gosp., sklep, p-ta, ośr. zdr., Prez. GRN, MO/. Na zach. brzegu jeziora Łackiego Dużego widoczny pałac o charakterze pseudorenesansowym, wystawiony w 2 poł. XIX w. przez Mikołaja Fuhrmana Łowczego Najwyższego Dworu, który otrzymał od cara majątek Łąck za zasługi poniesione przy tłumieniu powstania 1863 r. W okresie międzywojennym siedziba letniskowa marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego, obecnie dom wypoczynkowy FWP, głównie odwiedzany przez kędzińskich włókniarzy. Do pałacu przylega ładny park, Na

przystani przed pałacem można wypożyczyć kajaki. Plenery parku, jeziora i pałacu wykorzystane były podczas nakręcania znanego filmu pt. "Szatan z 7-mej klasy" wg powieści K. Makuszyńskiego.

Obok pałacu przy szosie do Płocka, zabudowania Państwowego Stada Ogierów /udostępnione do zwiedzania/. Stadnina założona w 1924 r. Po drugiej stronie szosy znajduje się teren ujeżdżalni, gdzie odbywają się zawody hippiczne i międzynarodowa aukcja. Konie tego stada cieszą się zasłużoną sławą na rynkach wielu krajów. W Łącku mieści się siedziba Nadleśnictwa Państwowego oraz PGR. W listopadzie i grudniu 1939 r. funkcjonariusze Gestapo zamordowali na terenie wsi oraz w pobliskim lesie "Smolarz" ponad 70 osób /Polaków i Żydów/ z terenu Płocka i okolic.

JEZIORA ŁĄCKIE

Jezioro Łąckie Małe, o głębokości zaledwie 2 m, coraz bardziej zarastające trzcina. Stanowi ostoję dzikiego ptactwa m.in. łabędzi i kaczek.

Jezioro Łąckie Duże ma 61 ha powierzchni, blisko 1,5 km długości, 3/4 km szerokości i do 7 m głębokości. Zachęca do kąpieli czystą wodą i piaszczystym łagodnie obniżającym się dnem. Łatwo dostępne od strony pn. i wsch. Południowy brzeg /od strony szosy/ zarośnięty trzcina, oddzielony jest od miejsc wyższych grząskim torfowiskiem. J. Łąckie Duże łączy z Małym wąska struga. Na przesmyku między jeziorami otoczony płotkiem rośnie piękny wiekowy dąb - pomnik przyrody /21 m wysokości i 430 cm obwodu/. Nieco dalej, nad brzegiem J. Dużego, klasycystyczna kaplica z 1 poł. XIX wieku malowniczo położona na wzgórku, wśród dębiny. Od pn. i wsch. otaczają J. Łąckie Duże piękne wysokopiemne lasy mieszane o bogatym podszyściu. Wśród tych lasów wyraźny wał moreny czołowej ciągnący się na pn.-wsch. do skraju J. Górskiego.

RADZIWIE

Lewobrzeżna część Płocka stanowi płaskowyż w kształcie wrzeczona ograniczony od pn. taflą wody. Z pozostałych stron otacza go zielen podmokłych łąk i lasów wypełniających dolinę Wisły.

Pierwotnie główne koryto rzeki otaczało radziwskie wzniesienia od południa. Po przesunięciu się nurtu na północ przez wiele wieków pozostawało wyspą narażoną na częste ataki wodnego żywiołu.

Pierwsze wzmianki dotyczące dziejów osady zawarte są w dokumencie Konrada I Mazowieckiego z 1228 r. W tym czasie istniał tu prawdopodobnie parafialny kościół św. Benedykta, port rzeczny oraz związana z przeprawą osada. Przez siedem następujących stuleci Radziewie stanowi odrębny organizm osadniczy. W ciągu tego czasu wzniesiono tu kilka kolejnych kościołów niszczonych systematycznie przez wzniesione wody rzeki. W 2 poł. XVIII w. była to wieś z własnym zarządem i wójtem licząca w 1775 r. czwartą część liczby mieszkańców Płocka. Z tego okresu pochodzą zarysy pierścieniowo-promienistego układu dróg we wschodniej części osiedla, gdzie po kolejnej powodzi przeniesiono kościół i zabudowę.

Wiek XIX spowodował zbliżenie Radziewia do Płocka /most łączący/, a po włączeniu w 1923 r. w granice administracyjne miasta, stało się jego integralną częścią. Doprrowadzenie linii kolejowej wcześniej na wysoki brzeg podniosło rangę miejscowości i przyczyniło się do jej uprzemysłowienia /stacja przeładunkowa, port, stocznia, elektrownia/.

Obecnie w związku z rozwojem żeglugi śródlądowej Radziewie uzyskało nowe podstawy rozwoju. Powstaje nowoczesny zespół przemysłowy związany z rzeką, jedno z największych w kraju rzeźne stocznie, port handlowy oraz zespół obsługujący rozwijające się na nadwiślańskich glebach rolnictwo.

Uporządkowana zostanie chaotyczna zabudowa mieszkaniowa ^{21.00.7 wyw. 681} w ostatnich latach obiekty usługowe /ośrodek zdrowia, szkoła podstawowa, "Dom

Oddział Międzyuczelniany

Książki"/ uzupełnią dalsze pawilony handlowe, przedszkole oraz ośrodek kulturalno-rozrywkowy. Wiele ulic zostało uporządkowanych. Otrzymały one nowe nawierzchnie asfaltowe i oświetlenie rтęciovе. W ramach czynu społecznego zakłada się tu wodociągi.

Dominatę wysokościową górującą nad wschodnią częścią Radziwia stanowi czerwona wieża pseudoromańskiego kościoła wzniesionego w 1902 r. Nie opodal przyczółka mostu przez Wisię zaczyna się biegnąca prostopadle do rzeki główna arteria dzielnicy, ul. Kolejowa. Stanowi ona jednocześnie jedyny kierunek wypadowy z Płocka na pd. Przy ulicy tej grupuje się największa ilość obiektów handlowych i warsztatów usługowych. W południowej części znajdują się kolejowy dworzec Płock-Radziwie oraz Urząd Pocztowo-Telekomunikacyjny Płock 3. W pobliżu dworca po obu stronach ulicy zabudowania i place składowe tartaku. Na pobliskim cmentarzu grzebalnym zbiorowa mogiła z płytą pamiątkową, gdzie pochowanych jest 113 żołnierzy WP poległych w walkach z najeźdźcą we wrześniu 1939 r., oraz grobowiec twórcy pierwszego w historii Płocka mostu żelazowego francuskiego inżyniera Marka Lajourdie zm. w 1878 r.

Na pn. od cmentarza wznosi się wybudowana w 1962 r. szkoła nr 5 im. Władysława Broniewskiego - pomnik Tysiąclecia Państwa Polskiego. Na ścianie szkoły tablica pamiątkowa poświęcona Poezic.

Po wschodniej stronie mostu rozciąga się plaża i tereny wypoczynkowe. Nie opodal stadion sportowy KS "Żeglarz" oraz targowisko. Po przeciwnej stronie ul. Kolejowej grupa starodrzewu w miejscu starego mostu oraz basen zw. "Starym Portem", przewidziany do przebudowy na ośrodek turystyki motorowodnej. W pobliżu przy ul. Portowej, nieczynna obecnie i stanowiąca tzw. zianą rezerwę elektrownia". Przy Starym Porcie ma być rozpoczęta budowa

zespołu kulturalno-socjalnego z domem kultury, dużą salą kinową, przedszkolem i innymi obiektami.

Na zach. od Starego Portu rozciąga się zespół stoczniowy.

STOCZNIA REMONTOWA zajmuje wschodnią część basenu portowego. Powstała w latach dwudziestych jako mały zakład skutniczy remontujący tabor rzeczny. W okresie okupacji Niemcy uruchomili tu produkcję sprzętu wodnego dla potrzeb marynarki wojennej. Znacznie rozbudowana po wojnie obecnie jest dużym zakładem remontującym jednostki żeglugi śródlądowej. Ze stocznia sąsiadują bazy remontowe Zarządu Okręgowego Dróg Wodnych oraz "Żeglugi Warszawskiej".

PORT. Centralną część basenu zajmują urządzenia przeładunkowe oraz magazyny Rejonowych Zakładów Zbożowych "PZZ". Zboże jest bowiem głównym produktem przeładunkowym w porcie. Wzniesiono tu w latach 1952-54 wielki elewator zbożowy. W jego pobliżu przewidywana jest budowa drugiego podobnej wielkości spichrza oraz młyna i kaszarni. Port uzupełnia baza zaopatrzenia statków Żeglugi.

STOCZNIA RZECZNA W PŁOCKU. Jedna z największych stoczni rzecznych w kraju, trzeci co do wielkości zakład przemysłowy miasta. Nowoczesna jego zabudowa stanowi ciekawy element przestrzenny w panoramie Radziwia.

Pracując po wojnie na bazie przedwojennych tradycji skutniczych do 1958 r. produkowała szakandy 100-tonowe, barki pełnomorskie oraz zbudowała 1 holownik. Później podjęto przejściowo produkcję lądowych konstrukcji stalowych. Rozpoczęto też budowę oalkowicie nowego zakładu. Koszt inwestycji osiągnie ok. 100 mln zł. W wyniku rozbudowy oprócz produkowanych aktualnie dla potrzeb kraju i na eksport /m.in. do Egiptu, Indonezji, Pakistanu, Jugosławii/ 500-tonowych barek motorowych BM-500, budowane będą ciężkie barki 1000-tonowe, promy, a także statki morskie dla żeglugi przybrzeżnej.

Realizowane obiekty i urządzenia posiadają najwyższy standard techniczny, a po zakończeniu rozbudowy zakład stanie się największą w kraju stoczną rzeczoną.

T R A S A I I i I I a

Sanniki - Str. Bończa - Czereśnia - Jezioro Zdwojskie - Łąka -
Str. Budy - Sądeń Duży - Płock

SANNIKI

Są dawną wsią książęcą. Miejscową parafię erygował w 1441 r. książę mazowiecki Ziemowit V. W 1462 r. zmarł w Sannikach jego syn, młodociany ks. Ziemowit VI /pochowany w Płocku/. W 2 poł. XVIII w. istniejące starostwo niegrodowe sannickie w ziemi gostynińskiej posiadał wojewoda witebski Józef Sołłub.

Murowany dwór z 1 poł. XIX w., później znacznie rozbudowany /siedziba miejscowego PGR/, odgradzony jest od szosy XIX-wiecznym parkiem. W 1828 r. spędzał tu część wakacji Fryderyk Chopin u swego szkolnego kolegi Konstantego Prusaka. Przypomina o tym pamiątkowa tablica wmurowana w ścianę dworu. Przy ul. Wiejskiej 7 i 11 stare drewniane ohałupy budowane na zrąb, z charakterystycznym okapem. W 2 poł. XIX w. powstała w Sannikach duża cukrownia, produkująca cukier na rynek rosyjski. Pozostałością tych czasów są ozweraki dla robotników cukrowni. W 1863 r. robotnicy utworzyli oddział powstańcy. W 1905 r. dwukrotnie wybuchały w cukrowni strajki robotników. W 1906 r. powstała tu komórka SDKPiL. Wiosną 1945 r. pod Sannikami /za wsią po lewej stronie drogi do Krubina/ znajdowało się polowe lotnisko i pułku lotnictwa myśliwskiego "Warszawa". Obecnie czymś są w Sannikach

duże zakłady mleczarskie, wytwarzające różnego rodzaju sery /m.in. typu Camembert/, również na eksport.

W Sannikach zachowały się jeszcze pozostałości tradycyjnej sztuki ludowej. Tkane są tu wełniane pasiaki używane do stroju /tzw. odziewajki/ oraz tkaniny w postaci makat ściennych i narzut. Pasiaki w dość żywych kolorach /przeważają odcienie żółtego, liliowego oraz białego/ przypominają układem pasiaki łowickie /księżackie/. Gdzieś tam zachowały się po wsiach piękne skrzynie, tzw. sannickie. Skrzynie utrzymane są przeważnie w odcieniach brązu i czerwieni. Na ścianie licowej zazwyczaj na dwu obramionych polach koloru zielonego, przedstawiane są czerwone i żółte stylizowane kwiaty. Pomiedzy tymi polami, na wolnej przestrzeni, ludowy malarz umieszczał inny kontrastowy kwiatek w wazoniku. Skrzynie takie produkowane były do 1939 r. w kilku pracowniach również w Gąbinie.

W Sannikach ludowe twórczynie /m.in. Zofia Makowska, Maria Siedlarek, Józefa Szafrńska, Krystyna Cieślak/ strzygą również piękne wycinanki, stanowiące odmianę wielokolorowych wycinanek łowickich. Ciekawe są wycinanki typu wstęgowego, tzw. klapoki, długości ok. 36-40 cm, złożone u góry kołem, zdobione motywami roślinnymi i geometrycznymi. Specjalnością są pajęki z bibuły, fantastycznie kolorowe ptaszki /indory, kaczki, kogutki, gołębie/ oraz postacie ludzkie w strojach ludowych, tworzące obrzędowe zespoły, najczęściej przedstawiające wesele sannickie. Sztukę tę kultywuje Miejska Spółdzielnia Pracy "Lepsze Jutro", zatrudniająca wraz z chałupnikami ponad 400 osób, głównie kobiety. W 1959 r. spółdzielcy wybudowali nowoczesny budynek produkcyjny. Począwszy od 1963 r. spółdzielnia podjęła eksportową produkcję kap kilimowych i gobelinowych, m.in. w swej filii w Miszewie Murowanym w pow. płockim. Przy spółdzielni działa od 1952 r. 40-osobowy sannicki regionalny zespół pieśni i tańca.

CZEREMNO

Wioska znana już w początkach XIV w. Na omentarzu znajdują się tu mogiły żołnierzy polskich z 1939 r. oraz kilku mieszkańców rozstrzelanych przez Niemców w 1940 r.

Łąck, Jeziora Łąckie i Radziwie opis patrz trasa I.

Jezioro Zdwońskie /patrz część ogólna/

T R A S A I I I

Miszewo Murowane - Wykowo - Słupno - Liszyno - Borowiczki - Ośnica - Płock

MISZEWO MUROWANE

Teren wioski /sklep, p-ta, osr. zdr., Prez. GRN/ był miejscem starego osadnictwa, czego świadectwem jest odkryte po wojnie wyjątkowo duże omentarysko grobów siczynkowych i kloszowych. We wsi znajduje się także grodzisko wczesnośredniowieczne /po prawej stronie drogi wiejskiej do Borowic, na krawędzi dolinki strumyka/. Stanowi je regularny nasyp na planie owalnym wysokości ok. 8 m.

W latach 1441-46 zbudowane w Miszewie gotycki kościół o ciekawym rzadko spotykanym w tym okresie założeniu centralnym. W czterech ramionach greckiego krzyża /równoramiennego/ mieszczą się: kruchta, zakrystia, prezbiterium i kaplica. Nawa tworzy ośmiobok nakryty kopułą z latarnią pośrodku. Elewacja zewnętrzna z późnobarokowym frontonem - wynik przebudowy dokonanej w poł. XVIII w. Wewnątrz gotyckie sklepienie krzyżowe lub krzyżowo-gwiazdźdźiste.

Ołtarze rokokowe z 2 poł. XVIII w. Z tego samego okresu krucyfiks w głównym ołtarzu, obrazy, ambona i chrzcielnica. W wejściu do zakrystii kamienne, gotycki portal. Stare żelazne drzwi do zakrystii i kruchty mają gotyckie antaby w kształcie lwiej głowy.

Na terenie dawnego dworu otoczonego ładnym parkiem zakład specjalny dla dorosłych. We wsi nowy budynek szkolny, POM oraz filia Spółdzielni Pracy "Lepsze Jutro" z Sannik w pow. gostynińskim, w której produkowane są na eksport jedwabne narzuty /głównie do krajów arabskich/.

10.II.1944 r. grupa partyzancka GL pod dowództwem Stefana Leonarczyka "Wąsika" stoczyła w lesie pod Miszewem bitwę z oblawa niemieckich zandarmów.

SLUPNO

Około 1 km przed wioską znajduje się wieża triangulacyjna. Ok. 200 m na pn.-zach. od wieży na skraju doliny Słupianki, w naturalnie obronnym miejscu, położone jest najstarsze na Mazowszu grodzisko wczesnośredniowieczne z VII w. Była to zapewne siedziba ówczesnego władcy panującego nad ziemiami nadwkrzańskimi i nadskrwiańskimi. W oświeceniu prowadzonych w ostatnich latach prac badawczych odkryto fragmenty konstrukcji drewnianych domostw grodu. Z odnalezionych śladów wiadomo, że mieszkańcy grodu zajmowali się m.in. rolnictwem, hodowlą, myślistwem oraz tkactwem. Istniał tu piec do wytopu żelaza oraz warsztat garncarski. Na podmokłej łączce nad rzeczką odkryto pozostałości po rudnicy żelaza pochodzącej z późniejszego okresu /XII w./.

LISZYNO

W wiosce na terenie gospodarstwa ob. Kozakiewicza rośnie dąb o obwodzie 406 cm stanowiący pomnik przyrody. Stąd do Borowiczek droga wiedzie przez wioski Wirginię, Bielino Stare i Pieńki Osńskie.

BOROWICZKI

W osadzie data cukrownia znacznie rozbudowana po wojnie pracująca na miejscowym surowcu /dojazd do centrum Płocka autob. MPK nr 3/. Przed wejściem do zakładu tablica ku czci 40 pracowników cukrowni - więźniów obozów hitlerowskich pomordowanych w Działdowie, Gusen, Mauthausen i Pawi-ohówku.

Środek koryta Wisły zajmuje rozległa Kępa Tokarska. Na wyspie kilka gospodarstw rolnych.

OSŃNICA

Odnajdowano tu m.in. skarby z okresu neolitu oraz omentarszyska z epoki brązu i groby skrzynkowe z wczesnej epoki żelaznej. Trasa prowadzi dolnym tarasem Wisły. Zalegają go tymne mady wykorzystywane rolniczo pod uprawy intensywne. Skarpa stając się bardziej łagodna, oddala się na pn.

T R A S A I V

Gostymin - Inoień - Klusek - Soczewka - Płock

Trasa pokrywa się częściowo z trasą I /patrz opis/.

TRASA VI

Sochaczew - Gąbin - Gostynin - Płock

SOCHACZEW

Stary gród nad rzeką Bzurą na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych. Pierwsze pisane wzmianki z pocz. XIII w. W 1377 r. odbył się tu zjazd książęcy, na którym ustnowiono zbiór praw dla Mazowsza, zwanych Statutami Mazowieckimi. Największy rozkwit w XV i XVI w. Czasowy upadek grodu w 2 poł. XVII i w XVIII w. w wyniku wojen szwedzkich oraz licznych klęsk żywiołowych. Nowy pomyślny rozwój miasta nastąpił na początku bieżącego wieku po uzyskaniu połączenia kolejowego z Warszawą i Łodzią.

Sochaczew został ponownie zniszczony w czasie silnych walk, toczonych na linii Bzury w latach obydwu wojen światowych. W czasie okupacji hitlerowskiej zorganizowali na terenie Boryszewa - zachodniej dzielnicy miasta - obóz pracy /upamiętniony pomnikiem/ oraz zburszyli całą dzielnicę żydowską.

Zadane w czasie wojny rany zostały już prawie zabliźnione. Powstały nowe bloki mieszkaniowe, szkoła-pomnik Tysiąclecia. W Boryszewie w ostatnim czasie rozbudowane zostały nowoczesne zakłady chemiczne, gdzie m.in. produkuje się respuszczalniki, plastyfikatory i tworzywa sztuczne. W najbliższych latach przewidziana jest dalsza poważna rozbudowa zakładów. Równocześnie rozpoczęta zostanie budowa hal fabrycznych "Energomontażu".

Nad Bzurą ruiny zamku książąt mazowieckich z XIV w. U podnóża zamku, od strony rzeki, grób trzech członków SDKPiL, organizatorów strajku, rozstrzelanych tu w 1906 r. W rynku klasycystyczny ratusz z 1 poł. XIX w. i obelisk ku czci Fryderyka Chopina.

Z rynku na zach., przecinając dolinę Bzury. Niebawem rozwidlenie szos. Na lewo odchodzi szosa główna przez Łowicz do Łodzi i Poznania.

GABIN

Pierwsze wzmianki o osadzie pochodzą z pocz. XIII w. Ok. 1332 r. Gąbin otrzymał prawa miejskie. W XV w. był miastem powiatowym w województwie rawskim. W 1437 r. książę masowiecki Ziemowit V nadał ważny dla Gąbina przywilej zwalniający mieszczan od szeregu czynszów, m.in. z postrzygalińskich, oraz nadający miastu prawo pobierania opłaty od wagi i miar oraz prawo używania pastwisk i pobliskiego boru.

W 1564 r. miasto liczyło 352 domy. Tu odbywały się sejmiki dla ziemi gostyńskińskiej - wybierano 2 posłów na Sejm.

W 1589 r. król Zygmunt III "bacząc, iż główny gościniec przechodzi przez miasto powiatowe postanawia, ażeby jadący kupcy i nie szlachta, opłacali od konia u wozu zaprzężonego lub na sprzedaż prowadzonego po szlaku, od wołu i krowy po trzy denary, od trzody zaś po denarze. Pobierając takowy dochód magistrat, obowiązany będzie mosty i groble w należytym utrzymać stanie".

W XVI w. rzemieślnicy gabińscy zasięgnęli z wyrobu sukna swanego "sultanam". W czasie najazdu szwedzkiego Gąbin uległ zupełnemu zniszczeniu /w 1660 r. było jedynie 15 domów/. Mimo obdarzenia go przez królów nowymi przywilejami nie mógł już podnieść się. Dopiero w 1824 r. rząd Królestwa Polskiego sprowadził tu z Niemiec suknienników, zakładając w pn. części miasta osadę fabryczną, co pobudziło życie gospodarcze miasta.

25/26.I.1863 r. powstańcy podjęli szturm na carską załogę w Gąbinie /m.in. oddział powstańczy robotników cukrowni z Sannik/. Za patriotyczny stosunek do powstania władze carskie trzykrotnie nakładały na mieszkańców miasta kontrybucje pieniężne.

W maju 1905 r. wybuchł w Gąbinie strajk szkolny. Domagano się wprowadzenia do szkół języka polskiego. W niepodległościowej manifestacji w grudniu tego samego roku zginęła od kul jedna osoba. Przed I wojną światową Gąbin liczył ok. 7000 mieszkańców.

Miasto ucierpiało poważnie w czasie minionej wojny. Na omentaryszku grzebalnym znajdują się: grób 8 powstańców z 1863 r., mogiły żołnierzy polskich armii "Poznań" i "Pomorze" poległych we wrześniu 1939 r. oraz zbiorowa mogiła 36 ofiar zamordowanych przez hitlerowców w latach okupacji. Przed kościołem pomnik 12 mieszkańców Gąbina rozstrzelanych 15.VI.1941 r. w odwet za raskome prześladowanie mniejszości niemieckiej przed wrześniem 1939 r. oraz zabicie żandarma niemieckiego. Gąbin wyswobodzony został 20.I. 1945 r.

Miasto pełni obecnie rolę ośrodka usługowo-handlowego dla rolniczo-ge otoczenia. Czynnych jest kilka drobnych zakładów przemysłowych i usługowych: m.in. magazyny zbożowe, młyn, filia Gostynińskich Zakładów Przemysłu Terenowego /wytwórnia walizek adapterowych/, spółdzielnia papierniczo-poli-graficzna. Młodzież pobiera nauki w dwóch szkołach podstawowych, Zasadniczej Szkole Metalowej, Zawodowej Szkole Mechanizacji Rolnictwa oraz w Liceum Ogólnokształcącym.

Z dawnych sabytków pozostał murewany klasycystyczny ratusz zwieńczony wieżą /z końca XVIII w./ oraz klasycystyczny dom z 1809 r. - obecnie bi-

/Stary Rynek 13/.

Gostynin, Płock, Radziwie - patrz opis trasa I.

TRASA VII

Wyszogród - Płock

WYSZOGRÓD

Położony jest na wysokim brzegu Wisły naprzeciw ujścia do niej Bzury na wzgórzach wydzielonych ze skarpy przez liczne głębokie jary. Nazwa pochodzi zapewne od grodu położonego dawniej na szczycie jednego ze wzgórz.

Pierwsze pisane wzmianki o Wyszogrodzie pochodzą z XI w. Na pocz. XIII w. książę mazowiecki Konrad I na miejscu dawnego grodziska zbudował zamek, zapewne drewniany /tzw. Góra Zamkowa/. W zamku tym w 1240 r. dał schronienie księcin haliokiemu Danielowi, sbiegłemu z Rusi przed najazdem Tatarów. Kilkanaście lat później okolice Wyszogrodu złupione zostały przez wojska litewskie, w 1285 r. wojska ruskie księcia Lwa, a w 1319 r. przez Krzyżaków. W 1313 r. zmarł w Wyszogrodzie płocki Bolesław II. Za czasów Kazimierza Wielkiego wystawiony został zamek mурowany, późniejsza siedziba starostów królewskich. Zamek rozebrali Prusacy w 1798 r. Pozostały po nim jedynie szczątki fundamentów.

Wyszogród otrzymał prawa miejskie w 1398 r., stając się wkrótce stolicą ziemi wyszogrodzkiej. Największy rozkwit miasta przypadł na wiek XV i XVI. Był tu port handlowy do przewozu zboża, drewna i przetworów drzewnych. Powstały liczne warsztaty rzemieślnicze zrzeszone w ponad 30 cechach. Szczególnie popularny był wyrób sukna i piwowarstwo. Na pocz. XVII w. istniały tu jeszcze winnice i piękne sady założone w XVI w. przez królową Bonę. W 2 poł. XVII i w XVIII w. miasto podupadło. Przyrosną były liczne pożary, epidemie a przede wszystkim długotrwałe wojny /zwłaszcza szwedzkie/. W 1704 r.

obozowały pod miastem wojska Augusta II Sasa. Ponowny rozwój nastąpił w 2 poł. XIX w. w wyniku rozwoju przemysłu /m.in. młyny, olejarnia, fabryka ocetu/. W 1900 r. Wyszogród liczył blisko 5000 a w roku 1939 - ok. 6400 mieszkańców. Z Wyszogrodu pochodził wybitny humanista XVI w. - Leonard zwany Wyszogrodzikiem, przyjaciel Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W 1761 r. urodził się tu Ignacy Tański komediopisarz i poeta /autor okolicznościowych wierszy i sielanek/, ojciec znanej pisarki Klementyny z Tańskich Hoffmanowej. Z Wyszogrodem wiąże się także nazwisko poety Leopolda Dobrskiego/1824 - 1905/, nazywanego ongi "wieszczem mazowieckim", uczestnika spisku rewolucyjnego ks. Sołgiemnego. Warto też przypomnieć o wyczynie konfederata barskiego Sawy-Calińskiego, który zaskoczył carską załogę i zdobył Wyszogród. Z wydarzeniem tym związana jest miejscowa nazwa jednej z kęp wiślanych - "Konfederatka".

Obecnie miasto pełni funkcje administracyjno-usługowe dla rolniczego otoczenia. Z zakładów przemysłowych należy wymienić kompoziarnię /filia Łódzkiej Wytwórni Win i Kompotów/, okręgową spółdzielnię mleczarską, spichrz i młyn szobowy. Ponadto czynnych jest kilka spółdzielni pracy.

Pierwotny kościół parafialny istniał już w 1320 r., kiedy to książę płocki Wacław sprowadził do Wyszogrodu i osadził przy kościele zakon bote-groboów z Miechowa /przebywali tu do 1819 r./ Świątynia ta, pobudowana na skraju skarpy, w 1726 r. zwała się do Wisły wskutek podwyższenia brzegów. Obecny kościół parafialny późnobarokowy, jednonawowy wystawiony został z dala od Wisły przed gdańskiego muratora Samuela Fiszera w latach 1773 - 86. Na dziedzinie kościelnej prowadzi późnobarokowa brama z trzema przejściami. W elewacji frontowej kościoła rozosłankowanej pilastrami dwie czworoboczne wieże, między którymi fronton z trójkątnym szczytem. Wewnątrz sklepienie kolebkowe z lunetami. W barokowym XVIII-wiecznym ołtarzu i na ścianach liczne stare obrazy z XVII i XVIII w. Epitafium Szymona Miszewskiego, sędziego

wyszogrodzkiego z 1770 r.

Blżej Wisły duży rynek. Z rynku widoczne po lewej stronie samotne wzgórze - grodzisko "Góra Zamkowa", u której podnóża prowadzi droga do mostu przerzuconego przez Wisłę.

Zakon franciszkanów sprowadził do Wyszogrodu ksiązę Wacław w 1320 r. W 1408 r. ks. Janusz I wystawił tu kościół z murem presbiterium i drewnianą nawą. W 1510 r. dobudowano kaplicę M.B. Obecnie kościół ma gotyckie presbiterium, późnogotycką kaplicę i barokową nawę wybudowaną w 2 poł. XVII wieku po spaleniu drewnianej. Wewnątrz barokowy ołtarz główny z ok. 1670 r. ze współczesnym obrazem św. Franciszka. Ponadto barokowa ambona z początku XVIII w. oraz płyta nagrobna Szymona Miszewskiego z 1770 r.

Klasztor wzniesiony w 1684 r. w stylu barokowym tworzył dawniej wraz z kościołem czworobok. Zachowało się jedynie skrzydło wschodnie, łączące się z presbiterium kościoła. Resztę rozebrano w XIX w.

Na omentarzu zbiorowa mogiła żołniersy polskich poległych we wrześniu 1939 r.

Opracowano na podst. "Mazowsze Płockie" - Zbigniew Sekołowski i

Janusz Żmudziński.

Sport i Turystyka. Warszawa 1967.